

Na de mijnsluiting

Verslag COOL Symposium te Heerlen op 28 november 2025

Nadat in het Limburgs Museum in Venlo op 25 oktober 2013 een geslaagde ‘Studiemiddag’ over Limburgse bedrijfsfilms was gehouden, werd de Commissie ‘Geschiedenis van ondernemingen en het ondernemen in Limburg’ (COOL) op 21 november 2013 opgericht door het LGOG en het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (nu: Tracé – Limburgs Samenlevingsarchief). Vanaf die tijd probeert COOL jaarlijks in een van de Limburgse steden een symposium over de geschiedenis van Limburgse ondernemingen te organiseren. De eerste symposia vonden plaats in Heerlen (2015), Venlo (2016), Roermond (2017) en Maastricht (2018). Na de corona-periode werd de draad weer opgepakt in Weert (2022) en Venlo (2023). Door omstandigheden lukte het niet om in 2024 een symposium in Venray te realiseren. De Commissie besloot daarop om in 2025 twee symposia te houden. Op 14 februari was er een zeer geslaagde bijeenkomst over ‘Familiebedrijven in Limburg (in de 19de en 20ste eeuw)’ in de thuisbasis van het LGOG, het voormalige Philips gebouw De Weerstand in Roermond.

Het tweede symposium dat COOL in 2025 organiseerde had als titel ***Na de mijnsluiting: industriële, maatschappelijke en culturele ontwikkelingen in Zuid-Limburg***. Het sloot een reeks bijeenkomsten en symposia af die in 2024 en 2025 waren gehouden. Immers, in december 2024 was het 50 jaar na de sluiting van de twee laatste mijnen, de Laura en de Oranje-Nassau I, en in december 2025 was het 60 jaar nadat Minister van Economische Zaken Joop den Uyl de mijnsluiting aankondigde. Aan nieuwe ontwikkelingen in de Zuid-Limburgse bedrijvigheid in ruime zin tijdens en na die sluiting was in die eerdere bijeenkomsten maar weinig aandacht besteed. Reden voor COOL om aan juist dat aspect aandacht te besteden.

In de ambiance van de sfeervolle gehoorzaal van Schunck in Heerlen kwamen op vrijdag 28 november 2025 zo’n 70 deelnemers bijeen om zeven genuanceerde verhalen te horen die veel nieuwe informatie bevatten. Na een korte inleiding over het thema opende COOL-voorzitter Ernst Homburg het symposium en kondigde daarbij tevens aan dat hij per 1 januari 2026 zal worden opgevolgd door Dr. Joris Roosen, hoofd onderzoek van Tracé.

De inhoudelijk aftrap van het symposium nam natuurkundige en archeoloog *Joep Orbons* voor zijn rekening. Hij schetste in zijn lezing over ***De ondergrondse erfenis van de mijnen*** op basis van ruim 8000 gedetailleerde mijnkaarten een overweldigend beeld van het immense ondergrondse landschap dat zich tussen Kerkrade en Graetheide nog steeds onder onze voeten bevindt. Daarbij gaat het om zo’n 2000 km hoofdmijngangen en om in totaal zelfs 18.000 km mijngangen van alle mogelijke types in 105 ontgonnen kolenlagen. Een deel van die complexiteit werd met een 3D-model aanschouwelijk gemaakt. Het werk van Orbons is niet alleen relevant voor de geschiedenis van de mijnbouwtechniek, maar uiteraard ook voor gemeenten en deskundigen om de risico’s van verzakkingen in te schatten. Bovendien biedt de 3D-reconstructie van het ondergrondse mijnlandschap in de toekomst economische kansen voor de toeristische sector en voor ‘gamificatie’.

Vervolgens schetste *Wil Houben*, nu wethouder van Heerlen, maar eerder onder andere regiodirecteur Parkstad Limburg van woningcorporatie Wonen Zuid, in zijn lezing ***Reconversie Oostelijke Mijnstreek: Sanering en reconstructie van de voormalige mijnterreinen***, aan de hand van veel afbeeldingen en luchtfoto’s een beeld van de immense veranderingen die in dat deel van Zuid-Limburg hebben plaatsvonden. Eerst, voor de Tweede Wereldoorlog, een explosieve bevolkingsgroei door de mijnindustrie. Vervolgens, tussen 1975 en 1985 de ‘met militaire precisie uitgevoerde’ vrijwel volledige afbraak van bijna alle

‘Mijnmonumenten’ omdat de ‘oliecrisis net te laat kwam’. En tenslotte de herinrichting, op basis van een plan van Ir. Louis Hoefnagels, van ca. 760 hectare voormalige mijnterreinen. Deze kregen nieuwe bestemmingen als industrie, woningbouw en toerisme. Zo’n 75.000 banen binnen de mijnindustrie en bij de toeleveranciers gingen direct en indirect in dat proces verloren. Een totaal nieuwe bebouwde omgeving ontstond die in weinig meer aan het mijnverleden herinnert.

In de Westelijk Mijnstreek zorgde de overheid ervoor dat de autofabriek van DAF in Born werd opgericht om voor vervangende werkgelegenheid te zorgen. Dit is een vaak gehoord verhaal. Voormalig bedrijfshistoricus *Hans Veldman* liet in zijn lezing over **DAF in Born en de sluiting van de mijnen in Limburg** overtuigend zien dat dit een sprookje is. DAF was al jaren vóór de rede van Den Uyl op zoek naar een locatie voor een tweede fabriek. Men had in Eindhoven veel last van Philips had op de krappe arbeidsmarkt. Het bedrijf onderzocht locaties in België, maar werd ook door de directie van Staatsmijnen, die de mijnsluiting zag aankomen, benaderd om een vestiging in Limburg te overwegen. De overheid kwam er nauwelijks aan te pas. De timing werd een drama. Toen de fabriek in Born in juni 1967 opende was de mijnsluiting nog nauwelijks op gang gekomen. DAF had de grootste moeite aan geschikt personeel te komen. Maar toen na 1970 mijnwerkers grootschalig op straat kwamen te staan vonden zij het eentonige werk in een assemblagefabriek maar niks. Men had de denkfout gemaakt dat een mijnwerker een (gewone) arbeider was. Het is achteraf eigenlijk ongelooflijk dat DAF, Staatsmijnen en het Rijk daar geen goed onderzoek naar gedaan lijken te hebben. Kort daarna brak bovendien de oliecrisis uit, waardoor de vraag naar auto’s instortte. De betekenis van DAF als bron van vervangende werkgelegenheid bleef zo uiterst gering.

Na de lunchpauze opende historicus *Ben Gales* de tweede helft van het programma met een lezing over **Steenkoolexpertise na de mijnsluitingen**. Die expertise bleef van belang, want na de sluiting van de mijnen bleef het gebruik van steenkool in Nederland vooral na 1980 nog heel hoog, vooral voor elektriciteitsopwekking. Nederland werd een relatief steenkool-intensieve economie, meer dan bijvoorbeeld België en Frankrijk. Staatsmijnen (DSM) zette echter volop in op de petrochemie en stootte de aanwezige steenkoolexpertise in hoog tempo af. Enkele restanten van oude kennis speelden soms nog een rol, zoals het in 2022 teruggevonden deel van de ‘Steenkoolbank’, met monsters van honderden kolensoorten. Laura en Vereeniging was het mijnbedrijf dat hierbij wel betrokken wilde zijn. Ook de kennis van het Geologisch Bureau van het Rijk ging op dit terrein grotendeels verloren. De rijke bibliotheek en de collecties vielen uiteen. Na de tweede oliecrisis (ca. 1979) investeerde de overheid veel in onderzoek naar kolenvergassing, bovengronds en ondergronds. Maar DSM gaf niet thuis. De daarvoor geschikte Staatsmijn Emma die ‘in de mottenballen was gelegd’, werd na 1982 alsnog gesloopt. Alleen Shell bouwde een experimentele vergassingscentrale in Buggenum, gebaseerd op veel nieuw onderzoek en nauwelijks op de oude kolenkennis. Deze werd in 2013 al gesloten.

Zo werden mijnbouw kennis en mijnbouwrelicten iets voor het museum. *Gène Bertrand*, medewerker van achtereenvolgens het Mijnmuseum, Industrion en het tegenwoordige Discovery Museum, gaf in zijn lezing **Van mijnbouw tot storytelling** een overzicht van de museale ontwikkelingen in de Euregio. Aan bod kwamen onder andere de ‘Modelmijn’ in Valkenburg (1917) door Staatsmijnen opgericht, het Mijnmuseum in de Abdij Rolduc (1974), opgericht op initiatief van Ir. Raedts van de Oranje-Nassau Mijnen, het Energeticon in Alsdorf (Duitsland) en de museummijn in Blegny (België). In 1994 ging het Mijnmuseum in Rolduc op in het in 1991 opgerichte – in 1998 geopende - Industrion, Museum voor Industrie en

Samenleving in Kerkrade, het tegenwoordige Discovery Museum. Tijdens deze ontwikkeling veranderde voortdurend de rol die erfgoed en musea in de samenleving speelden. Was bij de oprichting in 1991 het Industrion nog bedoeld om het rijke industriële verleden van Limburg te eren, in 2025 richt het Discovery Museum zich grotendeels op het kweken van belangstelling voor techniek bij kinderen en op het voorlichten van volwassenen over duurzaamheid en over nieuwe technieken als de Einstein Telescoop. Het is opvallend hoe sterk de museale opvattingen in korte tijd veranderd zijn.

Historicus *Loek Kreukels* ging onder de titel ***Succes en falen van de herstructurering*** in zijn lezing vooral het debat aan met jurist en cultureel-ondernemer Marc Hermans die in *De Limburger* van 26 juli 2025 beweerde dat de eigenaren van de particuliere mijnen nooit een cent van het door hen in Limburg verdiende geld hadden geherinvesteerd om na de mijnsluiting werkgelegenheid te scheppen. Dat deze niet op feiten gebaseerde beschuldiging door de burgemeesters van Heerlen en Kerkrade was overgenomen nam hij ook hen kwalijk. Zelf schetste hij een genuanceerd beeld. Deels op basis van een investering van circa 2 miljard gulden door de Rijksoverheid tussen 1965 en 1972 hadden de directies van Laura en Vereeniging, van de Willem-Sophia en van de Staatsmijnen zich wel degelijk ingespannen om nieuwe werkgelegenheid voor hun overbodige mijnwerkers te scheppen. De directie van de Domaniale Mijn deed vrijwel niets, en de andere mijnen zaten qua inspanningen daar ergens tussenin. Bovendien constateerde Kreukels dat de rijke families Van der Vorm (Domaniale) en De Wendel (Oranje-Nassau Mijnen) hun kapitaal vooral elders hadden verdiend en niet over de rug van de Limburgse mijnwerkers. De spreker zal nog een uitvoerig artikel over zijn stellingen schrijven, op basis waarvan het debat mogelijk beslecht kan worden.

Na deze wat zware kost klonk de titel van de laatste spreker, historicus *Marcel Put*, misschien des te zwaarder: ***Hamer en moker in de Zuid-Limburgse sport: De rol van de mijnondernemingen in de ontwikkeling van de sport in Zuid-Limburg***. Maar er volgde een lichtvoetig betoog met veel mooie plaatjes en vele voorbeelden. In grote lijnen hield de sportbeoefening in de jaren 1896-1944 gelijke tred met de krachtige groei van de bevolking onder invloed van de mijnen en met de aanleg van mijnkoloniën. Veel koloniën hadden eigen voetbalclubs of andere sportverenigingen. De invloed van de RK geestelijkheid daarop lijkt groot. Volgens de spreker waren er vooral aan het begin van de 20e eeuw veel relaties tussen de sportclubs en de mijnbedrijven, maar de mijnen waren niet wezenlijk voor de sport en zijn populariteit. Na de Tweede Wereldoorlog nam de bemoeienis van de mijnen met de sport af maar groeide de sportbeoefening en ook de deelname van vrouwen daaraan, door factoren zoals meer welvaart en de invoering van de vrije zaterdag (1961). Een paar voetbalclubs met sponsoring door de mijnen waren ONS 1923, SV Maurits 1958 en Sportclub Emma 1962.

Na afloop van de lezingen was er een levendige slotdiscussie, waarbij er vragen over vrijwel alle lezingen werden gesteld. De meeste vragen gingen echter over de laatste lezing. Sommigen meenden dat de invloed van de mijnen op de lokale sport groter was dan geschetst. Het debat liet zien dat sportgeschiedenis sterk leeft en dat er nog meer onderzoek nodig is.

De dag werd afgesloten met een geanimeerde borrel.

Ernst Homburg, (ex)voorzitter COOL

(met dank aan de leden van COOL)